

Irodalom

Gondolatközlés írásban, művészet, tudomány – és iskolai óra. Aki tanítja: a magyartanár. Általában ugyanaz a személy, aki nyelvtant is taníthat. Ez ma csak iskolai beosztás kérdése, régebben volt egy magyartanár, akinek kettős feladata volt, amennyiben ugyanabban az osztályban tanított nyelvtant és irodalmat is. Ő osztotta be, melyik nap foglalkozik az egyik, melyiken a másik tárggyal. A Trefortban megfigyeltük, hogy egyik magyartanár a nyelvtant, másik az irodalmat szerette jobban.

Pedig hát kölcsönhatásban van a kettő. Az írók, akiket 'megtanítunk' a tanulóknak, nemcsak szépen írnak, de a nyelvtannak is tudatában vannak. És vice versa. Színes nyelvtan-tanításhoz legjobb irodalmi példákat felmutatni. Ezekből könnyen megtanulhatod, mi a főnév, melléknév, mondatban alany és jelző, stb. Egy-egy 'jól megírt' mondat – a 'fejedben marad', hát még, ha rímekbe szedte a költő. Milyen egyszerű úgy egy felszólító mondat, és utána egy kijelentő, hogy „Talpra magyar, hí a haza!” Tömörségében is annyira markáns és frappáns, hogy első hallásra megjegyzed. Sokan még címnek is megteszik: *Talpramagyar* – mondjuk – *Nemzeti dal* helyett... És milyen szépen követik egymást a gondolatok, mindegyiknek a végén a refrén: „*A magyarok Istenére esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk*”. Milyen gyorsan megtanulták az emberek, amit Petőfi versbe öntött! Kifejezésre juttatta az emberi szabadságvágyat, melynek megvalósításáért fegyverre kelt egy nemzet.

Vagyis az irodalom nemcsak elbeszél, mesél, leír és rögzít, de még lelkesít, tettekre is inspirál, ha kell. „*Vigyzó szemetek Párizsra vessétek!*” – írta Batsányi János, és könyvcímnek adta Donászy Ferenc a tiltó mondatot, hogy „*Ne bántsd a magyart!*” Ugyanaz a Donászy Ferenc, aki remek indián-könyveket írt, akárcsak a brit Cooper. Ő talán látott 'eleven' indiánt, de a német Karl May biztosan nem járt a vörösbőrűek földjén...

Igen, mi a huszadik század közepén olyan könyveket olvastunk, mint a *Winnetou*, *Az utolsó mohikán*, *A dzsungel könyve*, és így tovább. Ez volt a jó *ifjúsági irodalom*, amikor a kisdíák még szeretett olvasni – papír alapon, nem laptopon – és 'falta' a könyveket, Azokat is, melyeket a jövőbe látó Jules Verne – erőszakos magyarítással Verne Gyula – írt. Hogy meglátta előre, milyen lesz a műszaki fejlődés, közlekedés a világban! Könyveinek olvasásából ihletet meríthetsz ahhoz, hogy te is a jövőbe nézz – akár 'leírd', képzeleted szerint milyen lesz az élet a Földön – netán a Holdon, vagy egy másik bolygón – a következő évszázadban... Mert a *fantasztikus irodalom* képzeleterővel rendelkező emberek gondolatvilágának terméke. Micsoda világsiker a *Harry Potter* a *Gyűrűk ura*, meg a többi.

Ha pedig szívesen olvasunk olyan emberi vagy állati lényekről, melyeket az író talált ki, hogyne olvasnánk szívesen létező személyekről, országokról, tájakról! Milyen érdekesek az *útleírások*, *történelmi regények*! Itt van nekünk az Egri csillagok. Nem élénk varázsolja Gárdonyi Géza az 1552-es várostromot? Persze, hogy remek filmet készítettek belőle a huszadik században. És azt megelőzően megtették a regényt *kötelező olvasmánynak* a magyar iskolákban. Itt jön a sarkalatos kérdés: mennyi haszon származik abból, ha valamit azért tanulunk, mert kötelező? Nemzeti viszonylatban talán még sok, egyéni vonatkozásban kevesebb. Sok diák azt hiszi, az oktatásügy ő ellene dolgozik az ilyen előírásokkal: nekem ezt a könyvet el kell olvasnom, akár érdekel a téma, akár nem. Sőt: be kell számolnom, dolgozatot kell írnom róla, jaj! Ez már az 'emberi jogok korlátozása!' Előírják nekem, mit olvassak, ahelyett, hogy válasszak a sok millió könyv közül. Na, nem, én nem vagyok rabszolga, azt teszek és olvasok, ami nekem tetszik. Nem engedhetne meg magának egy reformot az oktatási hatóság? Engedje meg, hogy minden gyerek maga válasszon házi olvasmányt! Arról talán még én is hajlandó vagyok beszámolót írni...

Mert az írás vágya sok emberben feltámad, olyanban is, aki nem akar 'hivatásos író' lenni. Nemcsak az olyan művészekre gondolok, mint pl. Németh László, aki orvosból lett író, hanem az *emlékirat-írókra, naplóírókra* is. Előbbi olyan személy, aki idős korában írja meg emlékeit fiatal koráról, utóbbi lehet gyermek is, aki friss szemmel fedezi fel a világot maga körül, és megírja, amit megtapasztalt, vagy amit gondolt. Higgyétek el, az öregember számára pompás szórakozás elolvasni, amit írásban 'megörökített' gyerekkorában. Vagy amit ősei írtak annak idején. Mert az írás szavak és mondatok rögzítése. A bölcs latin mondás azt tartja, hogy a „szó elszáll, az írás megmarad” – *verba volant scripta manent*.

Ha pedig öröm visszaolvasni, amit te írtál egykoron, hogyan lenne érdekes elolvasni nálad nagyobb emberek írásait! Gróf Széchenyi István nevét elsősorban olyan alkotásai tartják fenn, mint a róla elnevezett Lánchíd, a Magyar Tudományos Akadémia, stb., de érdemes elolvasni egyik-másik tudományos jellegű értekezését is (*Hitel, Világ, Stádium* vagy a *Lovakrúl*. Nem is beszélve naplójáról, melyet Wesselényi Miklóssal, az 'árvízi hajóssal' párhuzamosan írt egy nyugati utazásról, melyet együtt tettek meg. Vagy mit írt az amerikai Aldous Huxley az általa elképzelt jövőről? (*Szép új világ* = *Brave New World*.)

Ez az úgynevezett *utópia*. Léteznek persze más *prózai* műfajok is, mint pl. a *kaland-*, vagy *életrajzi* regény, de mielőtt véget ér ez a magyaróra, nézzünk körül az irodalom más területén! Egyik a *drámai irodalom*. Ha ezt a szót hallod, először valószínűleg Shakespeare jut eszedbe, aztán jöhet a többi óriás: Molière, Ibsen, G. B. Shaw és a többiek, köztük a mi Katona Józsefünk, Madách Imrénk, Németh Lászlónk... Lehetne tovább sorolni őket, de helyette inkább említsük meg a dráma műfajának további tagozódását, melyet maga Shakespeare igazol. *Színművei* mellett a következő gyűjtőneveket szerepelteti a magyar könyvkiadó: *tragédiák, királydrámák, vígjátékok*. Az 'avoni hattyú' mindegyikben otthon volt – mint sok más író – és bőven játsszák őket a színpadon, de Goethétől elég megismerni a *Faustot*, Schillertől a *Tell Vilmost*, vagy az *Ármány és szerelmet*.

Boldog lehet a drámaíró, hogy darabját színpadon előadják, és te, 'nyájas olvasó', hogy nem kell könyvben végigolvasnod három, négy, öt felvonást, megkapod a *színművet* magyar művészek *színi előadásában*. Mert az eredeti angol szöveget már régen *lefordították* magyarra, és egy-egy *dramaturg* segítségével a színpadi *rendező* megrendezte az előadást. Ugyanazt a darabot az egyik mester így rendezi, a másik úgy, és hivatásos *kritikus* dönti el, melyik sikerült jobban. Hogy neked, nézőnek melyik előadóművész, *színész* és *színésznő* *színpadi játék*a tetszett jobban, azt tapsod ereje elárulja az előadás után. Jogod van addig tapsolni, amíg már többször összehúzták a függönyt, és már kezdik *leereszteni a vasfüggönyt*. Nem gyönyörűség így megismerni egy-egy színdarabot? Élénkebb egy iskolai felolvasásnál.

Amilyen hosszú egy színdarab, olyan rövid lehet egy *költemény*, különösen, ha *lírai* és nem *epikus* mű. Mert költészet az *epigramma* is. Kazinczy Ferencről *A nagy titok* (két sorból áll) és Arany János *elbeszélő költeménye*: a *Toldi trilógia*. Utóbbit aligha tudja elmondani valaki fejből, de megtették ezt az ókori görögök a maguk *Iliászával* és *Odüsszeiájával*. A nép javarészt *analfabéta* volt, de az *írástudó* többször elmondta nekik a szöveget, és így az egyszerű ember is megtanulhatta az *eposzt*, azaz *hőskölteményt*.

Tőled nem vár el ilyen teljesítményt a magyar tanügy, de szorgalomból azért megtanulhatsz néhány rövid Petőfi-, Ady-, vagy József Attila-verset, Kosztolányiról, Tóth Árpádról, Radnóti Miklósról nem is beszélve. Hosszabbak az Arany-balladák, de van dallamuk, csengenek a rímek, gyönyörűség olvasni – esetleg meg is tanulni – őket.

Ha már a *rím* szót említem, mindjárt hozzáteszem az *időmértéket* is. Mind a kettőnek megvannak a maga szabályai, lásd *párosrím, keresztírím, ölelkező rím*, illetve *jambus hexameter*,

disztichon. Régi költőink ragaszkodtak ezekhez. Rajtuk múlt, melyik formát választják, de aki a legtöbb fáradságot vállalta, írhatott *időmértékes és rímes* verset is. Ennek ellentéte a modern kor terméke: a *szabadvers*, mely ránézésre nem is különbözik a prózától...

Rengeteget lehetne még beszélni az irodalomról, de folytassuk majd máskor. Csöngettek, óráközi szünet következik, szellőztessétek ki a fejetekeket. De ne mulasszatok el otthon is elolvasni valamit, ami irodalom – és nem reklám...